

Homo's nemen de wijk

Emiel Maliepaard

De wenselijkheid van 'homowijken' staat in binnen- en buitenland stevig ter discussie: wijken met een concentratie van (woon)voorzieningen voor homoseksuele mannen en vrouwen. Via een mix van theorie en persoonlijke ervaringen wordt dit herboren fenomeen aan een kritische analyse onderworpen.

Sinds de jaren tachtig heeft zich binnen de sociologie en sociale geografie een onderzoeksveld ontwikkeld dat men de 'geografie van seksualiteit' noemt. In de opstartende fase van dit onderzoeksveld lag de nadruk voornamelijk op het bestaan van zogenoemde 'gay and lesbian neighbourhoods': wijken met een grote clustering van homovoorzieningen zoals homoclubs, hotels en sauna's. In een Amerikaanse context is er vaak ook sprake van residentiële clustering, zoals de wijk West Hollywood in Los Angeles en het beroemde Castrodistrict in San Francisco. Binnen de ruimtelijke ordening van begin 21ste eeuw is men zich nu ook meer bewust geworden dat ook seksuele anderen (lees: niet-heteroseksuelen) aandacht verdienen. Hoewel het 'gaybourhood'-onderzoek vooral een Anglo-Amerikaanse dominantie kent, zijn er ook voor het Nederlandse en Vlaamse beleidsdiscours belangrijke lessen te leren.

Geschiedenis en ruimtelijk belang

De bekendste homowijk is ongetwijfeld het Castrodistrict in San Francisco: een stad die in de jaren zestig en zeventig veel artistieke, creatieve, 'open minded' mensen aantrok. Onder hen waren veel LHBT'ers (lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen, trans). De meesten zochten hun heil in het Castrodistrict, een paar aaneengrenzende straten, waar niet alleen veel homoseksuelen woonden, maar ook een groot aantal homoclubs, sauna's en homogeoriënteerde winkels te vinden waren. Veel homoseksuelen kwamen naar de wijk om veilig een homoseksuele levensstijl te kunnen leven, alhoewel politie en burgers nog geregeld zorgden voor gewelddadige situaties. Belangrijk was ook

de symbolische functie van de wijk, namelijk het samenleven met andere homoseksuelen in de wijk en het 'anders zijn' vieren. Voorbeelden hiervan zijn de jaarlijkse 'Gay and Lesbian Prides' in het Castrodistrict, evenals een groot aantal andere activiteiten voor de homoseksuele buurtbewoners. Deze symbolische functie wordt versterkt door een fysieke afscheiding van de heteroseksuele wereld of beter gezegd een heteronormatieve wereld: een wereld waarin bepaalde heteroseksuele normen en waarden de boventoon voeren, zoals monogamie, het gezin als standaard (man, vrouw, kinderen) en natuurlijk de heteroseksuele relatie en bijbehorende intimiteiten.

Symbolische functie van de wijk: het samenleven met andere homoseksuelen en het 'anders zijn' vieren

Het Castrodistrict is ook een belangrijk politiek instrument geweest om de homorechten te verbeteren. De ruimtelijke concentratie van niet-heteroseksuelen bood een voedingsbodem voor activisme en een brede sociale beweging voor minderheidsrechten. Denk daarbij aan de vele demonstraties in de jaren zestig en zeventig, maar ook aan het saamhorigheidsgevoel en de gezamenlijke strijd voor erkenning tijdens de aidsepidemie die Castro in de jaren tachtig hard trof. Wie de film 'Harvey Milk' heeft gezien – een echte aanrader – kent ook een ander politiek belang. Het electoraal systeem in de VS is gebaseerd op verkiezingen per district en dat betekent dat een significante homoseksuele populatie binnen een district kon leiden tot een uitverkiezing van een homoseksueel in de gemeenteraad. Harvey Milk, een Amerikaanse winkelier die als homoactivist de plaatselijke politiek wilde veroveren, is dit uiteindelijk ook gelukt. De film laat de lange weg zien tot zijn verkiezing waarbij hij de homoseksuele bewoners mobiliseerde om op

*Traditiegetrouw vindt op 'World Aids Day' (1 december) bij dit monument een collectieve herdenking plaats van de aidsslachtoffers van Brighton & Hove.
Foto: Dominic Alves*

hem te stemmen. Helaas laat de film ook zien dat hij zijn ideeën nooit heeft kunnen uitvoeren: hij werd vermoord.

Ontwikkeling van homowijken

Vanuit een historisch-planologische benadering komen andere aspecten naar voren. Dit hangt wellicht voor een deel samen met de Anglo-Amerikaanse lokale systemen van ruimtelijke ordening, maar studies tonen aan dat homowijken over het algemeen spontaan ontstaan. Het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten kennen een meer liberale traditie van ruimtelijke ordening met een kleine rol voor de overheid in de ruimtelijke indeling van de stad en de woningmarkt. De 'spontane' ontwikkeling van residentiële concentraties is hier mede een gevolg van, namelijk dat homoseksuelen – mede door hun relatief lage inkomens ten opzichte van heteroseksuelen – afhankelijk zijn van relatief goedkope huizenprijzen. Residentiële concentraties van homoseksuelen zijn dan ook vooral te vinden in marginale wijken met lage huurprijzen. Dit geldt nog meer voor lesbische vrouwen die vanwege het vrouw zijn een significant lager inkomen hebben. Wijken waar homoseksuelen zich vestigen ondergaan vaak vormen van gentrification waarbij woningen worden betrokken en verbeterd en winkels, (homo)clubs en cafés zich vestigen. Een recente evaluatie van de homowijk 'Le Malais' in Parijs laat zien wat eerdere studies eveneens aantonen: door formele en informele netwerken komen er meer homoseksuelen richting de homowijk en ontstaan er meer en meer voorzieningen gericht op homoseksuelen. Zo'n voorbeeld van een

informeel netwerk is een lesbische vrouw die een huis heeft gekocht en opgeknapt en kamers verhuurt aan andere lesbische vrouwen. Deze dynamiek en verbeterde leefomgeving zorgt ervoor dat een nieuwe golf van gentrification optreedt, met als gevolg dat veel homoseksuelen door de hogere huurprijzen een ander heenkomen zoeken, buiten de homowijk. Ondanks deze dynamiek in de ontwikkeling van homowijken concludeert de evaluatie van 'Le Malais' dat homowijken belangrijk zijn en blijven voor homoseksuelen.

Brighton: belang voor homogemeenschap

Brighton & Hove is een middelgrote stad die bekend staat als de 'Gay Capital of Britain'. In deze stad ligt de wijk Kemptown met een groot aantal cafés, clubs, winkels, sauna's, seksshops en hotels waarbij de marketingfocus vooral op de homoseksuele man en vrouw ligt. Er is een verscheidenheid aan homospecifieke voorzieningen, maar geen specifieke woonconcentratie van LHBT'ers. Gedurende mijn verblijf in Brighton speelde, net als in Amsterdam, ook daar de discussie over het versterken van de positie van Brighton als homohoofdstad door het stimuleren van een residentiële cluster. Het gevolg laat zich raden: hevige discussies op lokale homosites over de wenselijkheid van een homowijk.

De wens om Kemptown officieel tot 'gay village' te kronen – in navolging van Liverpool waar het stadsbestuur al officieel een homowijk heeft erkend – leidde tot veel reacties onder LHBT'ers, onder andere figuren uit lokale media, activisten en natuurlijk de burgerij. De

St. James Street, de ader van Kemptown in Brighton & Hove, tijdens de Brighton Pride 2011. Foto: Emiel Maliepaard

eindredacteur van 'GScene', het lokale homotijdschrift en initiator van de discussie, noemde vooral het economisch voordeel van een officiële status voor Kemptown als 'gay village': toerisme. Dit economisch motief speelt ook een belangrijke rol in de ontwikkeling van 'Le Malais', de Parijse homowijk. Lokale ondernemers en huiseigenaren denken veel geld te verdienen aan een 'pink economy' (winkels, uitgaan, toerisme).

Deze economische motieven staan in contrast met meer principiële kwesties, zoals de wens van veel homoactivisten voor meer integratie in de zogenoemde heteronormatief georiënteerde samenleving. Zij zien een fysieke scheiding van homoseksuelen en heteroseksuelen als een onwenselijke situatie, met name omdat dan de interactie tussen seksuele geartheden zal afnemen en daarmee ook de zichtbaarheid van homoseksuelen in de samenleving als geheel. Deze discussie kan verder worden verrijkt met de bovengenoemde sociale, symbolische en politieke functie van een homowijk die ook meehelpt aan de acceptatie van homoseksuelen. In de 'Gay Capital of Britain' zullen deze echter minder een rol spelen, evenals in het huidige Amsterdam.

Eigen ervaringen

Gedurende mijn verblijf in Brighton heb ik gewoond, gewerkt en mijn vrije tijd besteed in Kemptown. Het is een wijk met veel homovoorzieningen, waarbij op 'World Aids Day' collectief de slachtoffers worden herdacht van de aidsepidemie die haar sporen heeft achtergelaten in Brighton. Het is een wijk waar een kledingwinkel bestaat (de 'Sussex Beacon') die haar winst afstaat aan een opvanghuis voor terminale aidspatiënten. Dit opvanghuis staat ook in de wijk. Kemptown is ook de wijk waar het uitgaansleven heel geconcentreerd is en gay clubs, sauna's en kroegen naast elkaar bestaan. Gedurende de vele uitgaansavonden lieten we het vaak niet bij die ene kroeg waar op donderdagavond

drank 1,50 pond (ca. €1,80) kostte. Later op de avond gingen we naar het volgend café om nog een shotje te halen voordat we naar een nachtclub gingen. Tussendoor doken we nog even een ander homocafé in om karaoke te zingen en nog meer goedkope drank te halen. Het is ook een wijk waar LHBT'ers hand in hand over straat kunnen lopen en affectie kunnen tonen zonder raar aangekeken te worden. De wijk waar we 's zomers lekker naar het strand gaan en genieten van de zee, de zon en gezelschap. Kortom, wonen in een wijk met gemeenschapsgevoel, verantwoordelijkheidsgevoel voor haar bezoekers en inwoners en een grote nabijheid van uitgaansgelegenheden. Bovendien brengt de jaarlijkse 'Brighton Pride' de wijk tot leven als 'gaybourhood': homoseksuelen en lesbiennes zichtbaar op straat, zij lopen hand in hand en tonen intimiteit, alle LHBT voorzieningen zijn open, extra regenboogvlaggen worden opgehangen en een grote menigte verzameld zich op St. James Street, de spreekwoordelijke ader van de wijk.

Seksuele oriëntatie is niet alomvattend en allesbepalend voor iemands alledaagse leven

Natuurlijk was ik lang niet altijd in Kemptown te vinden, zoals overdag wanneer ik werkte op de Universiteit van Brighton, buiten Kemptown, of als ik 's avonds naar activiteiten ging bij vrienden of in kroegen buiten de wijk. Word je dan raar aangekeken als je met een groep homo's over straat loopt of in het café bent? Zelden. Het punt is hier vooral dat activiteitenpatronen niet binnen een wijk zijn gevestigd,

maar dat activiteitenpatronen doorlopen via werk, scholen, organisaties, vrienden en internet. De wijk is niet de plaats waar alles gebeurt. De LHBT-organisatie van de Universiteit van Sussex hield het grootste deel van haar activiteiten op de campus, evenals de LHBT-organisatie van mijn universiteit. Daarnaast zijn lang niet alle LHBT-organisaties gevestigd in Kemptown. Een groot deel vindt ook plaats in andere wijken van Brighton & Hove. Daarmee wil ik voornamelijk zeggen dat ten eerste van een complete scheiding ook geen sprake is en ten tweede dat men in beleid dient te kijken naar andere publieke en semipublieke ruimten waar LHBT'ers in socialiseren, werken, lopen, fietsen, studeren etcetera. Een zeer belangrijk punt dat nog weleens wordt vergeten, is dat een seksuele oriëntatie niet alomvattend is en allesbepalend voor iemands alledaagse leven. Een verscheidenheid aan andere facetten (zoals levensstijl, hobby's en interesses) speelt ook een belangrijke rol in de invulling van alledaagse levens. Kortom, weer een punt dat aangeeft dat er van een complete scheiding geen sprake is en zelfs dat deze scheiding kunstmatig wordt gemaakt.

Homo's nemen de wijk?

Binnen de academische wereld, maar zeker ook in de beleidswereld, gaat men vaak uit van de veronderstelling dat wanneer verschillende (etnische, sociale, seksuele) identiteiten en levensstijlen elkaar ontmoeten er sprake is van het opbouwen van wederzijds begrip. Deze assumptie, hoewel niet bewezen, stimuleert positieve interactie tussen verschillende groeperingen en daarmee de integratie. Vanuit deze veronderstelling zou men kunnen denken dat een homowijk niet wenselijk is. Zoals gezegd vindt echter het grootste deel van het alledaagse leven plaats buiten de woonwijk: de werkvloer, school,

sportclub, openbaar vervoer etcetera. Interacties tussen mensen van verscheidene seksuele oriëntaties zullen altijd blijven bestaan. Natuurlijk is het van belang dat mensen een goed woongenot en veilige leefomgeving hebben, maar een wijk is niet een afgebakend fenomeen. Naast het feit dat LHBT'ers buiten zo'n wijk verblijven voor verschillende doeleinden, zullen ook heteroseksuelen de wijk bezoeken voor een verscheidenheid aan redenen. Denk aan werk, consumptie in winkels, cafés en nachtleven of bijvoorbeeld om te socialiseren met (LHBT) vrienden en kennissen.

Tot slot: wijken zijn nooit af, maar altijd in beweging. De spontane ontwikkeling en beperkte houdbaarheid van homowijken – met uitzondering van Castro – laat dit goed zien. Belangrijk is daarom niet te kijken naar de wijken als onderzoekspopulatie, maar naar een menselijke doelgroep: de LHBT'er. Om te eindigen met een persoonlijke noot zou ruimtelijke planning geen top-downbeleid voor LHBT'ers moeten ontwerpen, maar juist LHBT'ers actief moeten betrekken in het ontwerp van ruimtelijk beleid.

Emiel Maliepaard (emiel_maliepaard@hotmail.com) voltooide de Research Master in Human Geography and Planning aan de Universiteit Utrecht en is met name geïnteresseerd in sociale en culturele geografieën van het alledaagse leven in stedelijke omgevingen. Dit artikel is tot stand gekomen via een Visiting Student Fellowship aan de University of Brighton.

Literatuurselectie

- Forsyth, A. (2001) Sexuality and space: Nonconformist populations and planning practice. *Journal of Planning Literature* 15, nr. 3, pp.354-358.
- Myslik, E. (1996) Renegotiating the Social/Sexual Identities of Places: Gay Communities As Safe Havens or Sites of Resistance? In: N. Duncan (Ed.) *Bodyspace: Destabilizing Geographies of Gender and Sexuality*. London: Routledge.
- Rothenberg, T. (1995) 'And she told two friends': Lesbians creating urban social space. In: D. Bell & G. Valentine (Eds) *Mapping Desire: Geographies of Sexuality*. London: Routledge.
- Sibalis, M. (2004) Urban space and homosexuality: The example of the Marais, Paris' 'Gay ghetto'. *Urban Studies* 41, nr. 9, pp.1739-1758.
- Valentine, G. (2008) Living with difference: Reflections on geographies of encounter. *Progress in Human Geography* 32, nr. 3, pp.323-337.
- Zebracki, M. & E. Maliepaard (2012) Amsterdam Gay Capital af. *Geografie* 21, nr. 1, pp.24-25.

The Castro District in San Francisco: de eerste en grootste 'gaybourhood' van de Verenigde Staten staat nog altijd symbool voor internationale homobewegingen. Foto: Martin Zebracki